

BELLES-LETTRES AAN DE COUPURE

Opvallend veel pennenlikkers aan de Coupure woonachtig werden medewerker bij de krant *La Flandre Libérale*: Camille De Bast, Remi De Ridder, Lodewijk De Vriese, Maurice en Anna De Weert, Simon Fredericq, François Laurent, Louis Maeterlinck, Georges Rodenbach, Gontran Van Severen, het echtpaar Verriest-Lefert... een persorgaan dat de katholiecit en de Vlaamse beweging niet in het hart droeg.

Auteurs uit de bourgeoisie waren geboren Vlamingen die vanuit een zekere Vlaamse gevoeligheid in de taal van Molière schreven. Zij beschikten op eigen bodem over de Cercle Royal Artistique et Littéraire (CRAL) en andere structuren die, gedurende meer dan een eeuw zeer actief het Franstalig cultureel leven in stand hielpen houden. De voornoemde CRAL ontstond in 1879 door de fusie van de Société Littéraire Gantoise, in 1835 gesticht, en het Kunstgenootschap, dat in 1842 werd opgericht. Een medestichter van de CRAL was:

Georges Rodenbach (1855-1898)

*“Peut-être, mon Cousin, avez
vous souvenir
comme, nous promenant nous
deux en discutant,
nous rompimes un jour mainte
courtoise lance,
vous, jeune fransquillon, moi,
jeune flamingant*

...

*et tout en souffrant mal qu’un
Rodenbach préfere
au chant du Scalde blond la
chanson de Trouvère
à vous dire: Cousin, c’est beau
comme Musset”*

Dit is het begin en einde van een franstalig sonnet “Eene Fransche Zonde - Pêché Français” (1877) van Albrecht Rodenbach aan zijn vriend en neef Georges opgedragen. Georges

was de kleinzoon van Constantin sr., die een actieve rol speelde in de onafhankelijkheidsstrijd van 1830. Hij zag het levenslicht in Doornik, maar na enkele maanden verhuisden zijn ouders naar Gent, waar zij een tiental jaren op de Coupure 18 woonden. Vader Constantin jr. stond er als 'verificateur des poids et mesures' ingeschreven. Moeder Louise Gall kwam van Amsterdam. Twee oudere zusjes van Georges overleden op 13 en 17 jaar aan tuberculose, wat mede de Weltschmerz en obsederende aanwezigheid van dood en verval bij de dichter kan verklaren. In het jezuïetencollege Sint-Barbara, de broeikas van Franssprekende Gentenaars, sloot hij een levenslange vriendschap met zijn klasgenoot Emile Verhaeren. Na zijn studies rechten was Georges aan de Gentse balie ingeschreven maar verkeerde dan al geregeld in de literaire kringen in Parijs. Hij huwde met Anna Urbain en ging in 1888 definitief in de lichtstad wonen waar hij als criticus en journalist aan de slag kon. In de Franse hoofdstad effende hij de literaire baan voor de Gentse symbolisten Emile Verhaeren, Maurice Maeterlinck, Grégoire Leroy en Charles Van Lerberghe. Zoals meerdere fin-de-siècle schilders en schrijvers werd de jonge dichter en pure symbolist door het verstilde karakter van de Vlaamse steden aangetrokken. Hoewel er nooit gedomicilieerd, was dit voor hem in het bijzonder Brugge, de geboortestad van zijn vader, en niet Gent dat al te sterk geïndustrialiseerd was. Zijn literaire begaafdheid schitterde in 'Bruges la Morte' en 'Le Carillonneur'. Samen met de eerste roman in Parijs uitgegeven, werd in 1892 ook het enige zootje van G. Rodenbach, Tintin geboren. Pas in 1978 kwam een Nederlandstalige versie van het boek tot stand. Voor Frans Verleyen aan 'haatliefde' te wijten, want Georges Rodenbach schreef 'voor een internationaal publiek in het Frans over de heimelijkste neuroses in de Vlaamse ziel'. Wellicht bedoelde hij hiermee de typisch Vlaamse paradox zinnelijkheid versus mystiek.

Bruges la Morte werd door Roland Verhavert in 1980 als 'Brugge, die stille', verfilmd. Het libretto van 'Die tote Stadt' van Erich Wolfgang Kromgold is op Bruges la Morte gebaseerd.

De dromerige elegante dandy is 43 jaar oud op kerstavond aan een blinde darmontsteking overleden en werd op Père Lachaise begraven. Na hevige polemieken kreeg hij een huldemonument in het voormalige Elisabethbegijnhof in Gent.

Suzanne Lilar (1901-1992)

Suzanne Lilar woonde ooit in de Lieven de Winnestraat, die uitkwam op de Coupure. In 'Une Enfance Gantoise' (1976) vertelt zij hoe zij enig begrip kon opbrengen voor de vervlaamsing van de Gentse universiteit:

"Je refusais donc de participer au cortège de protestation ou défila toute la

grande bourgeoisie ... Il est vrai que, répugnant à manifester avec la bourgeoisie fransquillonne, je n'eusse pas été davantage à la fête parmi ses ennemis, energumènes barbus, chevelus, écumants, hurleurs, qui s'en donnaient à coeur joie de vacher sur les belles dames de la Coupure ou de la rue des baguettes et leurs prétentieuses péronnelles.

En verder in het boek:

“Est-ce à mon père ou à mon grand-père que je devais le goût du risque ... Plus terrible le risque que je pris à faire rouler à toute allure le long de la Coupure, la voiture du petit Johnny, bébé d'un ménage canadien que, pour la durée de l'Exposition universelle, mes parents avaient pour pensionnaires. Je donnais un élan au landau qui s'en allait tout seul et l'enfant riait aux éclats. Je ne mesurais pas vraiment le danger de ce jeu pratiqué à quelques mètres de l'eau. J'avais seulement le sentiment de faire une chose que les grandes personnes n'auraient probablement pas tolérée. Mais il se fit qu'à mon épouvante, la voiture se mit à rouler vivement vers l'eau. Une pierre que le hasard avait posée là arrêta providentiellement sa course à un mètre du bord. Il y eut un instant dramatique que je n'ai pas oublié. M'a-t-il prévenue contre la curiosité et l'imprudence? Je ne le crois pas. Je n'ai pas cessé de bâtir sur le jeu et le risque. La liberté est à ce prix.”

Toen zij haar roman 'Une confession anonyme' (1960) in het warme Italië situeerde, kon Suzanne Lilar niet voorzien dat dit werk ooit als 'Benvenuta' aan de Gentse Coupure zou verfilmd worden en dat een burgerlijk herenhuis aldaar de passies binnen haar plechtstatig rode Milanese hotelkamer zou moeten dragen. Bij de eerste lectuur van de roman was de cineast André Delvaux (1926-2002) meteen verkocht en zocht een passend scenario. De film begint met de zoektocht op de Coupure van François een jonge scenarist naar de auteur Jeanne van wat eens een schandaalroman was. Er is een koppel dat zich in de film echt ontmoet en een ander koppel (Benvenuta en Livio) waarvan ze het verhaal verbeelden. Het gaat om een tijdseigen magisch realisme met een complexe inhoud van liefde en mystiek, schuld en boete en met twee thema's die uiteindelijk één verhaal blijken te vormen. De Coupure is niet alleen het decor maar ook het symbool van de afsnijding en de moeilijke queeste naar de vereniging. 'Les personnages vivent coupés des autres, comme s'ils étaient

coupables'. Het water blijkt te diep voor François en zijn creatie Benvenuta, die zich langs de andere oever verwijdert. De film werd in 1983 op het Festival van Montreal vertoond en kreeg verschillende prijzen. De soundtrack door Frédéric Devreese, huiscomponist van Delvaux, behoort tot het collectieve geheugen van de Vlaamse muziek.

Gontran Van Severen (1905-1988)

Gontran Van Severen was doctor in de rechten en in de Romaanse filologie. Hij werd advocaat bij het beroepshof en vestigde zich na zijn huwelijk in 1934 aan de Coupure. Later verhuisde hij naar Mariakerke, waar hij op het ereplein voor de oudstrijders werd begraven. Van Severen bleek een vlot schrijvende Franstalige journalist en publicist. Hij was redactiesecretaris en journalist van de Flandre Libérale, redacteur van 'Blauw en vrij' en het medisch en paramedisch tijdschrift 'Richter' en medewerker aan de 'Pourquoi pas. Vooral omwille van zijn essays werd hij als lid van de Association des Ecrivains de Belgique opgenomen. Als dynamisch lid van de Commissie voor Monumenten

en Landschappen, publiceerde hij allerlei over de geschiedenis van de stad en haar kunstenaars en generaties stadsgidsen werden door hem opgeleid.

Nicole Verschoore (°1939)

Nicole Verschoore heeft de Coupure voor de Hofstraat geruild waar ze nog steeds literair actief is. Nicole noemt zichzelf een tweetalige Vlaming. Haar vader, van huize uit franstalig maar in het Nederlands actief als advocaat en provincieraadslid, was een belezen gecultiveerd man die zijn dochters de liefde voor geschiedenis, politiek en de Franse literatuur bijbracht. Bij grootmoeder Sevens, die onderwijzeres was en waar ze vaak logeerde, verliep alles in het Nederlands. Al van in de lagere school gegrepen door literatuur schreef ze kleine romannetjes die een soort verbeterde werkelijkheid weergaven. In het lyceum schreef ze vaak in het schooltijdschrift Inter Nos. Levend tussen twee talen en culturen maakte ze voor zichzelf een keuze: al wat utilistisch en professioneel was, werd in het Nederlands neergepend en gevoelens, gedachten en fantasieën werden in het Frans vertolkt. Geboeid door de Duitstalige

auteurs Kafka en Goethe en de figuur van professor Uyttersprot koos zij aan de universiteit Gent voor de richting Germanistiek wat met een doctoraat werd bekroond. Zij werkte als aspirant voor het NFWO en was Uyttersprots assistente tot aan diens dood in november 1967. In 1973 werd ze als culturele redactrice bij het Laatste Nieuws aangesteld. Samen met haar jaren van losse medewerking bij dezelfde krant heeft ze zeventig jaar lang journalistiek in het Nederlands gepleegd. Van 1994 tot 1999 was ze hoofdredactrice van Le Nouveau Courrier en vanaf 2001 verschijnen novellen en korte stukken in haar elektronisch tijdschrift www.bon-a-tirer.com.

Aarzelend publiceerde ze haar eerste Franstalige roman *Le maître du bourg* (1994) waarmee ze de Prix franco-belge de l'Association des Ecrivains de langue française verwerfde. Met *Les Parchemins de la tour* (2004), *Le Mont Blandin* (2005) en *La Charrette de Lapsceure* (2006) ontstond een stevige Belgische trilogie, een soort gefantaseerde en gereconstrueerde familiesaga met een bijzonder vertelperspectief. In 2008 vereerde de Academie Royale de Littérature Française de auteur hiervoor met de Prix Michot voor de kennis van de Vlaamse identiteit in België. In een hermetisch suggestieve taal weet zij een heel universum te evoceren. In 2006 zijn haar novellen en korte romans in de anthologie *Vivre avant tout* gebundeld. In het pas verschenen *L'énigme molo* en *Autobiographie d'un siècle* reflecteert de auteur over het 'Dasein' op het ondoorgrondelijke schaakbord van het onvolmaakte menselijke leven.

De Coupure was voor Nicole Verschoore vertrouwd domein - eerst door familiebezoek - en van 1963 tot en met 1972 woonde ze er met haar echtgenoot notaris Freddy Vandercruyssen in de woonst die ooit van Georges Buysse was en vlakbij het hoekhuis van Albert Baertsoen. Zij bewaart herinneringen aan beide schilders die familie van haar voorouders waren. Niemand dan zijzelf kan uiteraard beter beschrijven wat de Coupure voor haar betekende:

In de jaren 1960-1972 zag de samenvloeiing van de Leie en de Coupure aan de Sint-Agneteburg er heel anders uit dan heden. Er dreven geen lichte, witte plezierbootjes op een rij in het water, niets deed denken aan toerisme. Het zou in niemands brein zijn opgekomen, dat de Stad zichzelf zou hebben willen promoten door uitheemse bezoekers voor een toertje op het water te lokken. Alleen voer af en toe naar het centrum van Gent, komende van de Baertsoenkaai, een ernstig en eerder log vaartuig vanuit het zuiden - Afsnee, Drongen, Deinze en het verre West-Vlaanderen.

Zonder toerisme noch drukke tekeningen op de begane grond gaf het zicht vanuit onze hoogste kamers van Coupure 5, in het kort een hele wereld weer. Dagelijkse bezigheden van voetgangers met boodschappen (brood, vlees en groenten kocht men toen nog vlakbij, in zaken die in hoofdzaak te voet werden

bereikt), schoolkinderen en leerkrachten wisselden af met moeders die babys uit wandelen brachten samen met hun oudere kleuters op de schoolweg, daarna, later op de dag, dezelfde moeders met of zonder de babys die hun kleuters van school haalden. Soms liep een hondje mee, zonder leiband, want het dier kende de weg en het gevaar. Studenten van de buurt regelden afspraken op het voetpad tussen de Verlorenkostbrug en de Sint-Agneteburg en gingen zitten op de ijzeren railing van de kaai. Om daar te geraken stak iedereen de straat over zoals hij of zij wilde, even rechts en links een blik werpen volstond. Er kwamen wel enkele auto's voorbij, voet- en fietspaden ontbraken volledig en de mensen mochten hun auto nog voor hun deur verlaten. Allen, voetgangers, fietsers en automobilisten zouden vreemd hebben opgekeken van aanduidingen op het geasfalteerde straatdek. Geen rood, geen wit. Geen regels, geen verplichtingen. Er was ook minder straatlawaaï, want je kon stemmen van voorbijgangers horen.

De Sint-Agneteburg was toen nog vanuit de Lindenlei de enige oversteekmogelijkheid naar de overkant van de Coupure en de Baertsoenkaai. Het was er aangenaam druk, en tussen de voetgangers, fietsers en automobilisten hoorde je maar zelden zenuwachtig getoeter. Vanuit de Verlorenkoststraat en -brug kwam veel volk afgedaald, altijd op het voetpad langs het water. Als ik niet op Blandijnberg 2 was, werkte ik Coupure 5, gelijkvloers voor het venster, vlak tegenover de brug. Op de hoogste verdieping van menig Coupurehuis woonden de jongeren. Waarschijnlijk was het op lente- of zomeravonden niet druk, want je kon drie hoog uit het venster hangen en gesprekken voeren met wie beneden aan de overkant op je stond te wachten. Een eerbiedwaardige advocate - Hilde Veerle Pee - stond als studente binnen voor haar open raam al te trippelen in afwachting dat ze beneden zou gaan huppelen als er daar muziek werd gemaakt. Ja, muziek op straat, twee of drie instrumenten en een troepje vrienden. Op andere uren was het op de Coupure heerlijk landelijk, en zo is het trouwens op bepaalde avonden gebleven, in de vroege morgen voor de schooluren en 's zondags. Het ruikt er dan heerlijk naar water, gras, wind, aarde en de schors van oude bomen. Nu nog is de Coupure voor joggers en fietsers een heerlijk stuk natuur vlakbij het centrum van de stad, als een lint (het water) naast een dikke sjerp (de bomenrij) dat de historische kern van zijn buitenbuurten scheidt, buitenbuurten die al lang verstedelijkt in de jaren zestig van de vorige eeuw nog niet zo druk waren als nu maar toch al werden ervaren als de rest van de wereld, achter een als "uniek" ervaren Coupure. Uniek was en is de Coupure, dat beaamt elke Gentenaar.

Zodat je, naar je adres gevraagd in om het even welke sociale omgeving, als je kan antwoorden Coupure zo en zoveel, je jezelf dank zij de reactie die de naam uitlokt, eventjes belangrijk waant. Belangrijker dan de gewone stede-

ling. *Met de nodige ironie...*

(Nicole Verschoore)

Bronnen

Archief bevolkingsdienst Gent, registers bevolkingstellingen

D. Vande Voorde, Rodins Rodenbach: een gemiste kans, in: *De standaard der letteren*, 10 mei 1992

Fr. Verleyen, Georges Rodenbach, in: *Knack*, 5 en 12 augustus 1992

DAL, Kind van Gentse burgerij (S. Lilar) in: *De Standaard*, 14 december 1992

S. Lilar, *Une enfance gantoise*, Parijs 1976

S. Lilar, *La confession anonyme*, Parijs 1983

A. Nysenhole, *André Delvaux ou le réalisme magique*, Parijs 2006

Stadsbibliotheek Gent, documentatiemap Gontran Van Severen

Website: www.literair.gent.be: Nicole Verschoore over Suzanne Lilar en Gontran Van Severen

Website: www.nicoleverschoore.be.

A. Grosemans, De Gentse Nicole Verschoore..., in *Weekend Knack*, 4 mei 1994.

N. Verschoore, interview in Fnac Gent op 2 juni 2007.

Interview door L. Vande Castele met Nicole Verschoore op 21 november 2007.

Centrum voor Europese Cultuur, 'Franstalige literatuur in Vlaanderen'. Lezing door N. Verschoore op 22 februari 2010 in het Paleis der Academieën in Brussel.

Lieve Vande Castele